

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2016

[Назад](#)

[Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК [332.1:37.015.311] (477)

С. С. Кислинський,

аспірант, Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

S. S. Kyslynskyi,

post-graduate student, Chernihiv National Technological University, Chernihiv

CONDITION AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC COMPONENTS OF INTELLECTUAL POTENTIAL OF UKRAINE'S REGIONS

За умов модернізації продуктивних сил регіонів України, особливої актуальності набуває оцінка стану та проблем розвитку освітньої і наукової елементів інтелектуального потенціалу, для забезпечення ним таких перетворень.

Головною метою цієї статті є охарактеризувати сучасний стан та окреслити проблеми розвитку освітньої і наукової складових регіонального економічного простору.

Сучасний рівень розвитку вітчизняної освіти і науки, темпи та глибина перетворень у цих сферах не повною мірою відповідають потребам українського суспільства. Актуальним завданням залишається забезпечення доступності здобуття якісної освіти протягом усього життя для всіх громадян. Мають постійно оновлюватися зміст освіти та організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Потребують державної підтримки дошкільна, загальна середня освіта у сільській місцевості, навчання здібних та обдарованих учнів і студентів, а також дітей з особливостями психічного і фізичного розвитку.

Необхідно істотно зміцнити навчальну та матеріально-технічну базу освітніх та наукових установ, забезпечити ефективну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних і наукових працівників, запровадити нові економічні та управлінські механізми розвитку вищезгаданих галузей. Для реалізації цих завдань необхідним є виправлення критичного стану фінансування освіти і науки, забезпечення гідного рівня оплати праці працівників цих сфер.

In the context of the modernization of the productive forces of the Ukraine's regions, special relevance acquires assessment and problems of educational and scientific elements of intellectual potential to provide them such transformations.

The main aim of this article is to characterize the current state and outline the problems of educational and scientific components of the regional economic space.

The current level of national education and science, the pace and depth of reforms in these spheres doesn't fully meet the needs of Ukrainian society. Current task of ensuring the availability of quality education throughout life for all citizens. There are constantly have to update the content of education and organization of educational process according to the values of democracy, market economy principles, modern scientific and technological achievements.

Require of government support preschool and secondary education in rural areas, education of talented pupils and students, and also children with special mental and physical development.

It is necessary to significantly change the learning material and technical base of educational and scientific institutions, ensure effective training and professional development of teachers and researchers, introduce new economic and management mechanisms of the aforementioned sectors. To realize these tasks it is necessary to fix the critical state of funding for education and science, ensuring a decent level of wages employees of these areas.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал регіонів, освітня та наукова компоненти інтелектуального потенціалу, розвиток освіти і науки в Україні.

Keywords: *intellectual potential of the regions, educational and scientific components of intellectual potential, development of education and science in Ukraine.*

Постановка проблеми. Сучасні можливості регіонального економічного простору слугують ефективними засобами до його інноваційного розвитку. Основними з них вважається інтелектуальний потенціал, який ґрунтується, на протидію існуючих індустріальних ресурсів, на інформації, знаннях, досвіді, інтелекті тощо. Цей потенціал формується, розвивається та здійснює вплив за комплексним виміром, проте основним є освітня та наукова складові.

Від так, за умов модернізації продуктивних сил України, особливої актуальності набуває оцінка стану та проблем розвитку освітньої і наукової елементів інтелектуального потенціалу, для забезпечення ним таких перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато наукових досліджень вітчизняних та іноземних вчених присвячено аналізу різноманітних форм прояву інтелекту та інтелектуального потенціалу на економічні системи. Серед найвагоміших варто виділити таких науковців, як О. Амоша, Д. Белл, М. Бутко, О. Бутнік-Сіверський, В. Василенко, А. Гадзало, В. Геєць, Н. Городянська, В.Гулько, Б. Данилишин, М. Демчишин, О. Довгань, М. Долішній, С.Дорогунцов, П. Друкер, В. Дюндін, В. Іноземцев, В. Куценко, Е. Лібанова, К. Матусевич, М. Мелоун, І. Мойсенко, О. Моліна, В.Мурашко, В. Петренко, В. Прошак, Л.Семів, О. Стефанишин, О. Тоффлер, Л. Федулова, А.Чухно, Л. Чернюк, Л. Шевчук, С. Шкарлет та інші.

Формулювання цілей статті. Головними завданнями цієї статті є охарактеризувати сучасний стан та окреслити проблеми розвитку освітньої і наукової складових регіонального економічного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта вважається основним чинником підвищення кваліфікаційного рівня носіїв інтелектуального потенціалу, стимулом продукування нових інтелектуальних продуктів, основою ефективного функціонування економіки та суспільства загалом.

Вітчизняна освіта має на меті всебічний розвиток кожної людини як особистості, орієнтуючись при цьому на розвиток її талантів, розумових та фізичних здібностей у поєднанні із вихованням у ній високих моральних якостей. Важливим також є формування патріотичних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору. Усе це слугуватиме основою для розвитку інтелектуального, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення його освітнього рівня та забезпечення національної економіки кваліфікованими фахівцями [3].

Вітчизняна система освіти складається із навчальних закладів, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти і складається, згідно статті 29 Закону України «Про освіту» [3], з наступних структурних частин: дошкільна освіта; загальна середня освіта; позашкільна освіта; професійно-технічна освіта; вища освіта; післядипломна освіта; самоосвіта.

Орієнтуючись на глобалізаційні тенденції розвитку, Україна активно провадить реформування системи освіти у відповідність міжнародним нормам. Зокрема, вітчизняні ступені освіти співставляють з міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО) за навчальними закладами України, які забезпечують отримання відповідного ступеня. Дане порівняння представимо у таблиці 1.

Таблиця 1.
Співставлення ступенів освіти за МСКО*

Назва ступеня освіти за МСКО	Код ступеня освіти за МСКО	Тривалість навчання	Навчальні заклади України, які забезпечують отримання відповідного ступеня
1	2	3	4
Допочаткове навчання	0	3 - 4 роки	Дошкільні навчальні заклади
Початкова освіта/ Перший етап базової освіти	1	4 роки	1 - 3(4) класи денних загальноосвітніх навчальних закладів (без учнів, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку)
Перший етап середньої освіти/ Другий етап базової освіти	2	5 років	5 - 9 класи денних і вечірніх загальноосвітніх навчальних закладів (без учнів, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку)
Другий етап середньої освіти	3 (3В)	2 роки	10 - 11(12) класи денних і вечірніх загальноосвітніх навчальних закладів, учні (слухачі) ПТНЗ, які здобувають повну загальну середню освіту і кваліфікацію «кваліфікований робітник»
Післясередня, не вища освіта	4 (4В)	1 рік	Учні (слухачі) ПТНЗ, які після отримання повної загальної середньої освіти здобувають кваліфікацію «кваліфікований робітник»
Перший етап вищої освіти	5А 5В	5 - 6 років 2 - 3 роки	Студенти ВНЗ III - IV рівнів акредитації Студенти ВНЗ I - II рівнів акредитації
Другий етап вищої освіти	6	3 роки	Аспірантура, докторантура

*за інформацією [1]

Дошкільна освіта в Україні є добровільною та проводиться за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють.

Загалом, в Україні на 2014 рік нараховувалося понад 15 тис. закладів дошкільної освіти, у яких навчалосся більше, ніж 1,2 млн. осіб, тобто охоплення дітей дошкільними навчальними закладами було на рівні 55% до загальної кількості дітей відповідного віку.

У регіональному розрізі охоплення дітей дошкільними навчальними закладами у 2014 році можна умовно розділити на території з мінімальним охопленням – Івано-Франківська (39%), Львівська (49%) та Волинська (51%) області; максимальним рівнем – Сумська (73%), Полтавська (72%) та Черкаська (70%) області; середнім рівнем – інші 18 регіонів та м. Київ.

Загальна середня освіта в Україні є обов'язковою і покликана забезпечити всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнонародської моралі, засвоєння визначеного суспільними, мовними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення.

Вона може отримуватися у різних типах навчальних закладів, найпоширенішим видом серед яких є середня загальноосвітня школа трьох ступенів: перший - початкова школа, що забезпечує початкову загальну освіту; другий - основна школа, що забезпечує базову загальну середню освіту; третій - старша школа, що забезпечує повну загальну середню освіту [3].

На початок 2014-2015 навчального року в Україні нараховувалося понад 17 тис. загальноосвітніх навчальних закладів, серед яких 99,1% державної та комунальної форм власності, 0,9% - приватної.

Охоплення дітей середньою освітою у загальноосвітніх навчальних закладах у 2014 році в регіональному розрізі свідчить, що найгірше охоплення загальною середньою освітою дітей у віці 6-17 років у Донецькій та Луганській областях – 35,9% та 24,6% відповідно. Основною причиною цього є відсутність можливостей для нормального функціонування закладів освіти разом із дотриманням гарантованих державою наданням освітніх послуг через проведення бойових дій на території цих двох регіонів. Найкраще забезпечені можливістю навчання у середньо освітніх навчальних закладах діти Київської області та самого міста Києва – 96,1% та 89,1% відповідно.

Важливо відмітити, що на один державний навчальний заклад в Україні припадає 214 учнів, яких зможуть забезпечити якісними освітніми послугами 26 учителів. У приватному навчальному закладі кількість учнів становить

107 осіб і 22 вчителів. Тож, беручи до уваги ці дані, у державних і приватних навчальних закладах в Україні на 1 вчителя припадає 8 і 5 осіб відповідно.

У регіональному розрізі найбільше навантаження на одного вчителя в державних навчальних закладах спостерігається у Дніпропетровській області та м. Києві (11 та 12 осіб відповідно). Найменше учнів у вчителя Тернопільської області – лише 6 осіб.

Приватні навчальні заклади у Луганському, Рівненському, Тернопільському та Чернігівському регіонах взагалі відсутні. Серед інших регіонів найнижча кількість учнів у таких закладах освіти на 1 вчителя в Кіровоградській та Херсонській областях (лише двоє осіб), а найбільше – у Волинській та Івано-Франківській областях (8 і 7 осіб відповідно).

Державні навчальні заклади є найпоширенішими установами отримання середньої освіти серед населення всіх регіонів України. Приватні загальноосвітні установи поки що залишаються новим та високоартісним явищем для вітчизняних учнівського середовища. Проте, спираючись на вищеприведені дані та досвід розвинутих країн, безумовно це є одним з ефективних інструментів до впорядкування високоякісних освітніх послуг європейського рівня. Значними перевагами є те, що приватні заклади освіти є менш перевантаженими учнівським складом, мають можливість самостійно обирати навчальні програми та методики викладання, більш гнучкі до змін у академічному освітньому просторі.

Наступним важливим ступенем за МСКО є після середня освіта, яка забезпечується професійно-технічними навчальними закладами (ПТНЗ), і здобувається на основі повної загальної середньої освіти з подальшим отриманням кваліфікації «кваліфікований робітник». В Україні протягом 2014-2015 навчального року таких учнів та слухачів у понад 800 установах нараховувалося більше, ніж 300 тис. осіб, що становило 73 особи у розрахунку на 10 тис. населення.

Загалом, аналіз кількості осіб, які навчалися у навчальних закладах України у розрахунку на 10 тис. населення протягом 2010- 2014 років можна представити на рисунку 1.

Представлені дані наглядно демонструють загальну тенденцію, яка є низхідною через зменшення кількості осіб відповідного віку. Найчисельнішою групою були учні загальноосвітніх навчальних установ, кількість яких поступово зменшувалася на 1,7% у 2013 році в порівнянні з 2010, і мала різке скорочення у 2014 році на 5,6%.

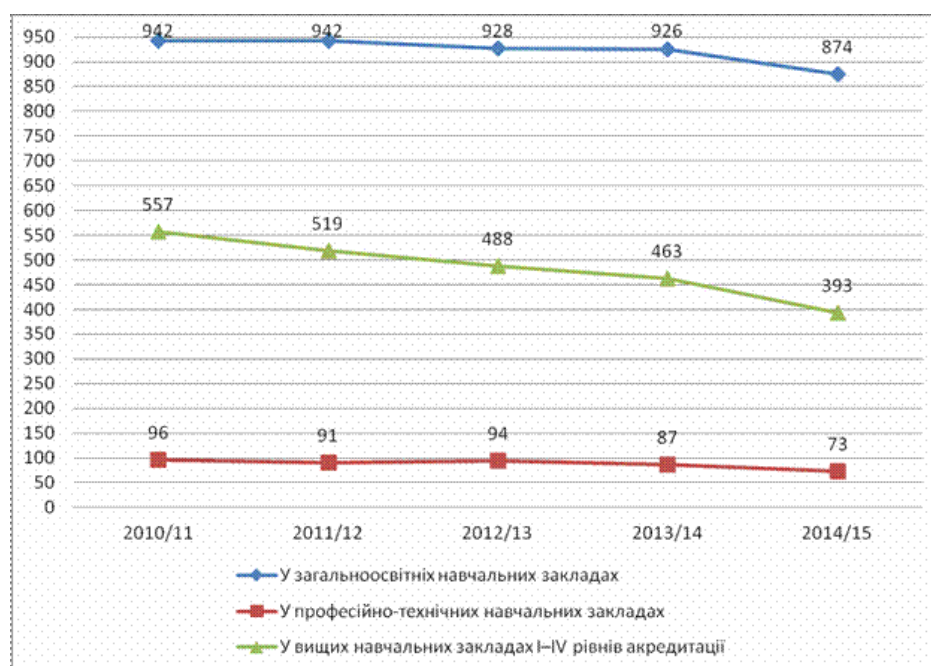

Рисунок 1. Кількість осіб, які навчалися у навчальних закладах у розрахунку на 10 тис. населення, осіб

*розроблено автором на основі даних [1]

Більшість учнів після закінчення шкіл вступають до вищих навчальних закладів, чисельність студентів яких, у розрахунку на 10 тис. населення, також мала тенденцію до зменшення протягом 2010-2014 років. Поступове скорочення на 6,1% та 5,1% у 2012 та 2013 роках відповідно, у порівнянні з попереднім роком, передувало різкому падінню числа студентів у 2014 році на 15,1%.

Неоднозначні зміни мала кількість учнів та слухачів ПТНЗ у аналізованому періоді: поступове скорочення на 5,1% у 2011 році у відношенні до минулого періоду передувало збільшенню чисельності осіб, у розрахунку на 10 тис. населення до 94 або на 3,2%. Надалі відбувалося падіння цього показника, і вже у 2014-2015 навчальному році відбулося падіння на 15,8% до рівня 73 осіб на 10 тис. населення.

Аналізуючи кількість учнів та слухачів у одному ПТНЗ можна зазначити, що на національному рівні на 1 ПТНЗ припадає 388 осіб. На регіональному рівні цей показник був найнижчим у Луганській, Полтавській та Харківській областях – 226, 282 та 288 осіб відповідно. Це викликано низкою популярністю професійно-технічної освіти у цих областях та значною кількістю навчальних закладів. Найбільшого значення показник мав у м. Києві, Рівненській та Івано-Франківській областях – 581, 520 та 515 осіб відповідно. Це викликано значною кількістю бажаючих отримати такий вид освітніх послуг і не надто великою кількістю установ, які їх надають.

Останніми освітніми ступенями за МСКО є два етапи вищої освіти, які поділяють на отримання освітнього (перший етап) та наукового (другий етап) ступенів. Після закінчення аспірантури і докторантури в Україні особа отримує звання доктора філософії і доктора наук відповідно, які, в свою чергу, є вже науковими ступенями.

Закон України «Про вищу освіту» стверджує, що вища освіта в Україні є сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [4].

Протягом 2014 року в Україні навчалася більше, ніж 1,7 млн студентів у 664 вищих навчальних закладах (ВНЗ). Що ж до форм власності ВНЗ, то у державних і комунальних ВНЗ зосереджено 91,3%, у приватних закладах освіти – 8,7% усіх студентів.

У регіональному розрізі найбільша кількість студентів ВНЗ I - IV рівнів акредитації у 2014 році, сконцентрована у м. Києві та Запорізькій області (3838 та 3149 осіб відповідно); найбільше охоплення тут мають заклади державної (67,94% та 67,74% відповідно) та приватної (18,59% та 23,89% відповідно) форм власності

Останнім етапом освітнього розвитку особистості є навчання у аспірантурі чи докторантурі та отримання наукового ступеня як доктор філософії чи доктор наук, що, за МСКО, відносять до другого етапу вищої освіти.

Загалом, протягом 2014 року в Україні нараховувалося 482 заклади, які мають аспірантуру, з яких 53,32% - це наукові установи, а 46,68% - це вищі навчальні заклади. Чисельність аспірантів в Україні становила понад

27 тис. осіб, з яких 14,95% навчалася у наукових установах, і 85,05% - у вищих навчальних закладах. Що ж до результативності вітчизняного наукового навчання, то за період, що аналізується, захистилися 1,8 тис. осіб, що становить 24,8% від загальної кількості аспірантів, які закінчили навчання. З них 7,71% захистилися у наукових установах, і 92,29% – у ВНЗ. Це свідчить про розвиток та концентрацію наукової думки саме на теренах інститутів та університетів, аніж у спеціалізованих закладах наукового профілю через можливість мобільності науковців, їх інноваційне та гнучке мислення, доступу до ширшого спектру засобів та інструментів для створення передових ідей та можливостей їх дослідження.

Показники діяльності докторантури у вітчизняній науковій освіті має дещо подібні тенденції до аспірантури. Так, протягом 2014 року в Україні діяло 264 заклади, які мали докторантуру, з яких 38,64% - це наукові установи, і 61,32% - ВНЗ. Чисельність докторантів становила 1,7 тис. осіб, 19,39% з яких навчалася у наукових установах, і 80,61% – у ВНЗ. За рік, який аналізується, лише 27,3% від усіх докторантів, які закінчили навчання, захистили дисертації. З них: 10,49% - у наукових установах, і 89,51% - у ВНЗ.

Освіта є основою соціального, політичного, економічного, духовного та культурного розвитку суспільства. Тому інвестування в освіту є важливим чинником економічного і соціального прогресу, найефективнішим засобом соціальних змін необхідних для формування надійного економічного фундаменту.

Потужним стимулом розвитку освіти та професійної підготовки стало визнання та поширення теорії людського капіталу, в результаті чого освіта перестала сприйматися як один із видів невиробничого споживання, а стала трактуватися як інвестиції в людський розвиток, що не лише приносить прямі економічні та зовнішні соціальні вигоди, а й стимулюють економічний розвиток.

У високорозвинутих країнах витрати держави на освіту значні і постійно зростають. Державний вплив на цю сферу має яскраво виражений економічний характер. Освіта стає елементом стратегії економічного зростання, а сприяння йому та його прогнозування увійшло у практику державного регулювання всіх розвинутих країн. У розвинутих країнах держава виходить з того факту, що чим краща освітня підготовка робочої сили, тим значніша її роль у виробництві, тим менше в країні соціальних проблем, пов'язаних із безробіттям, бідністю, злочинністю тощо. Вивчення ефективності освіти з точки зору її впливу на економічне зростання має велику практичну цінність у зв'язку з тим, що, по-перше, виявляє джерела та чинники економічного зростання, по-друге, сприяє оптимальному розподілу ресурсів між різними сферами, по-третє пояснює розподіл доходів у суспільстві, по-четверте, впливає на поведінку споживачів освітніх послуг як інвесторів системи освіти.

Саме тому для оцінки стану освітньої компоненти інтелектуального потенціалу регіонів України необхідним є визначення її сучасного рівня фінансування та порівняння його з аналогічними показниками високорозвинутих держав світу.

Загальні витрати на освіту в Україні у 2014 році становили понад 109 млрд.грн, що на 5,6% менше аналогічної суми попереднього року або 6,9% від валового внутрішнього продукту, що на 0,72% менше за відповідний показник минулого року. Така тенденція, враховуючи реалії та економічну ситуацію є не надто позитивною, проте й не остаточно безнадійною.

Структура витрат за організаціями, які їх фінансують, демонструє, що 85,1% усіх затрат бере на себе держава, тобто вона, таким чином, уможливило реалізацію законодавчо встановлених гарантій отримання населенням освітніх послуг, 14,1% витрат відшкодовують домогосподарства, у більшій частині шляхом фінансування отримання освітніх послуг ВНЗ, 0,8% загальних витрат на освіту покривають приватні компанії через отримання освітніх послуг для підвищення кваліфікаційного рівня персоналу та забезпечення їх безперервної освіти.

При цьому, Міністерство освіти і науки України виступає найбільшим адміністратором центрального бюджету і контролює 75,7% загальних обсягів фінансування (22,9% всіх витрат державного сектора), тоді як решта коштів розподіляється Міністерством охорони здоров'я України (7,8%) та іншими центральними урядовими органами (Міністерством аграрної політики та продовольства України (7,1%), Міністерством внутрішніх справ України (2,9%), Міністерством культури України (2,5%)). Проте більш суттєву роль у розподілі коштів, спрямованих в систему освіти відігравали регіональні та місцеві органи управління, що здійснювали пряме фінансування освіти за рахунок коштів місцевих бюджетів, які в 2,3 рази перевищували кошти з Державного бюджету. Місцеві урядові структури розподіляли у 2014 році 69,8% всіх державних фондів і 59,4% загальних витрат на освіту.

Отже, частка витрат державного сектора на освіту в Україні становила 6,9% ВВП, що відповідає рівню розвинутих країн Європейського союзу. Це свідчить, що кошти, які спрямовані на фінансування освіти відповідають економічному розвитку країни.

Не менш важливою компонентою інтелектуального потенціалу регіонів є науковий та науково-технічний розвиток.

Загалом, основним нормативно-законодавчим актом в Україні, який регулює та визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади є закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [5].

Протягом 2014 року в Україні наукові та науково-технічні роботи виконували біля 1 тис. організацій, 42,2% з яких відносяться до підприємницького сектору економіки, 42,0% – до державного, а 15,8% – вищої освіти.

У регіональному розрізі найбільша кількість таких організацій, знаходилася у м. Києві, Харківській, Львівській та Дніпропетровській областях через значну концентрацію у цих територіях матеріально-технічного, людського та трудового потенціалів.

Кількість працівників організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, на кінець 2014 року становила понад 110 тис. осіб, з яких 3,9% до загальної кількості працівників мають науковий ступінь доктора наук, і 13,5% - кандидата наук.

У регіональному вимірі найбільша кількість докторів та кандидатів наук, які провадять свою трудову діяльність у наукових установах та організаціях у м. Києві (2797 і 8542 осіб відповідно), Харківському (647 і 2529 осіб відповідно) та Львівському (233 і 1023 осіб відповідно) регіонах. Це викликане значним трудовим та матеріально-технічним потенціалом даних територій.

Частка виконавців наукових досліджень і розробок (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,50%, у тому числі дослідників – 0,32%. За даними статистичної служби Європейського союзу, найвищою ця частка була у Фінляндії (3,20% і 2,28%), Данії (3,20% і 2,18%), Швейцарії (2,66% і 1,37%), Норвегії (2,56% і 1,81%) та Словенії (2,27% і 1,34%); найнижчою – у Румунії (0,46% та 0,30%), Кіпру (0,71% та 0,50%), Болгарії (0,74% та 0,52%) та Туреччині (0,74% та 0,63%) [7].

У 2014р. загальний обсяг витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт власними силами організацій становив 10,3 млрд.грн., у тому числі 48,6% витрати на оплату праці, 23% матеріальні витрати, 2,3% капітальні витрати, з них 1,8% витрати на придбання устаткування.

Питома вага загального обсягу витрат становила 0,66% від обсягів ВВП, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,26%. За даними статистичної служби Європейського союзу, середня частка обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС у ВВП становила 2,01%. Більшою за середню частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії – 3,31%, Швеції – 3,3%, Данії – 3,06%, Німеччині – 2,85%, Австрії – 2,81%, Словенії – 2,59%, Франції – 2,23%, Бельгії – 2,28%; меншою – у Чорногорії, Румунії, Кіпрі, Латвії та Болгарії (від 0,38% до 0,65%) [7].

Загальний обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами наукових організацій у 2014 році, становив понад 10,9 млрд.грн., у тому числі: обсяг науково-дослідних робіт – 40,1%, обсяг науково-технічних розробок – 48,8%, обсяг науково-технічних послуг – 11,1%. Його питома вага у ВВП становила 0,70%.

Основними виконавцями фундаментальних і прикладних досліджень були організації державного сектору (відповідно 90,4% і 62,5% обсягу цих робіт), науково-технічних розробок і науково-технічних послуг – організації підприємницького сектору (відповідно 93,1% і 77,9%).

Кількість робіт, що виконувались науковими організаціями України становила 43 тис., з яких 10,8% спрямовано на створення нових видів виробів, 38,8% – нові види техніки; 7,5% – на створення нових технологій, 44,6% яких – ресурсозберігаючі; 2,5% – на створення нових видів матеріалів; 5,0% – нових сортів рослин, порід тварин, 17,3% – зі створення нових методів і теорій, більше половини яких були використані у подальшій роботі.

За результатами діяльності наукових організацій до вітчизняного патентного відомства було подано понад 8 тис. заявок на видачу охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, у тому числі 29,1% – на винаходи і 2,8% – на сорти рослин. До патентних відомств інших країн було подано 51 заявку, у тому числі 54,9% – на винаходи і 21,6% – на сорти рослин.

Про рівень та диспропорції у національному розвитку інтелектуального потенціалу дають уявлення показники, що характеризують освітній рівень, який вважається основним елементом у посиленні соціальної єдності в державах – членах ЄС. За рівнем грамотності дорослого населення Україна входить до 30 країн світу з показником 99,4% і випереджає такі європейські країни, як Румунія (97,7%), Португалія (95,2%), Італія (98,9%). При цьому Україна випереджає більшість європейських країн за коефіцієнтом охоплення вищою освітою — 79,5% порівняно з 54,5% у Франції; 66% в Італії; 60,1% у Латвії та 70,5% у Польщі [2].

В Україні діє Національна доктрина розвитку освіти [8], яка визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрями розвитку освіти у першій чверті XXI століття. Вона, разом із Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [9], визначає пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку освіти, а саме: створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти; запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів

Розвиток науки і техніки на період до 2020 року в Україні також мають законодавчо визначені пріоритетні напрями, серед яких: фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави; інформаційні та комунікаційні технології; енергетика та енергоефективність; раціональне природокористування; науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань; нові речовини і матеріали [6].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сучасний рівень розвитку вітчизняної освіти і науки, темпи та глибина перетворень у цих сферах не повною мірою відповідають потребам українського суспільства. Актуальним завданням залишається забезпечення доступності здобуття якісної освіти протягом усього життя для всіх громадян. Мають постійно оновлюватися зміст освіти та організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Потребують державної підтримки дошкільна, загальна середня освіта у сільській місцевості, навчання здібних та обдарованих учнів і студентів, а також дітей з особливостями психічного і фізичного розвитку.

Необхідно істотно зміцнити навчальну та матеріально-технічну базу освітніх та наукових установ, забезпечити ефективну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних і наукових працівників, запровадити нові економічні та управлінські механізми розвитку вищезгаданих галузей. Для реалізації цих завдань необхідним є виправлення критичного стану фінансування освіти і науки, забезпечення гідного рівня оплати праці працівників цих сфер.

Література.

1. Державна служба статистика України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року від 6 серпня 2014 р. № 385 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
3. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>
6. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>
7. Статистична служба Європейського союзу - Євростат [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>
8. Національна доктрина розвитку освіти в Україні від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
9. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25 червня 2013 року № 344/2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

References.

1. State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 01 November 2016).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “The National Strategy for Regional Development 2020”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> (Accessed 01 November 2016).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), “About Education”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (Accessed 01 November 2016).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “About the Higher Education”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Accessed 01 November 2016).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), “About scientific and scientific-technical activity”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page> (Accessed 01 November 2016).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), “About priority directions of science and technology”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2623-14> (Accessed 01 November 2016).
7. The statistical office of the European Union – Eurostat, available at: <http://ec.europa.eu/eurostat> (Accessed 01 November 2016).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), “National Doctrine for of education development in Ukraine”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (Accessed 01 November 2016).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), “National Strategy for of education development in Ukraine until 2021”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (Accessed 01 November 2016).

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016 р.

